

O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida 2014-yil 19-dekabrda 0055-raqam bilan qayta ro'yxatga olingan.

Maxsus son.

Tahrir hay'ati:

Baxtiyor SAIDOV
Dilshod KENJAYEV
Nizomiddin MAHMUDOV
Yorqinjon ODILOV
Nasirullo MIRKURBANOV
Jabbor ESHONQULOV
Valijon QODIROV
Baxtiyor DANIYAROV
Abdurahim NOSIROV
Tolib ENAZAROV
To'liqin SAYDALIYEV
Ravshan JOMONOV
Zulxumor MIRZAYEVA
Qo'choqbo YO'LDOSHEV
Tajixon SABITOVA
Salima JUMAYEVA
Nilufar NAMOZOVA
Lutfullo JO'RAYEV
(bosh muharrir o'rinbosari)

Bosh muharrir

Bahodir JOVLIYEV

Sahifalovchilar:

Akmal FARMONOV

Nashr uchun mas'ullar:

Nilufar NAMOZOVA
Nigora URALOVA
Yuliyana MUSURMANOVA

Tahririyat manzili:

100038, Toshkent shahri
Matbuotchilar ko'chasi 32-uy.
Telefon: (98) 121-74-16,
(71) 233-03-10, (71) 233-03-45,
(71) 233-03-67

e-mail: til_adabiyoti@mail.uz
web-sayt: www.tilvaadabiyoti.uz

Jurnalidan ko'chirilgan maqolalar "Til va adabiyot" ta'limi dan olinadi, deb izohlanishi shart.

Jurnalda nashr etilgan maqolalarda mualliflarning tahririyat maqomi nazorati mavjud bo'lmagan fikr-mulohazalari hisobga olinmaydi.

Tahririyatga kelgan og'ayimlar taqdir qilinmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

Biomatuzing. 2022.25.06. da topshirildi. Ofset usulida chop etildi. Qog'oz bichimi 60x84/8. Sharti bosma tabaqi 8.0. shkalasi-gammatasi. 10, 11 kepl. »ECO TEXTILE PRODUCT» MCHJ bosma-xonalarida chop etildi. Manzil: Toshkent sh. Mirbod tum., Matbuotchilar ko'chasi 32-uy. Bayruti » Adali 200 nusxa. Bahosi kelishilgan narxda.

1991-yildan chiqqa boshlagan

TIL VA ADABIYOT TA'LIMI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ МИНИСТЕРСТВА
НАРОДНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРЫ
LANGUAGE AND LITERATURE

TEACHING | SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL JOURNAL OF THE MINISTRY
OF PUBLIC EDUCATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

MUNDARIJA

G'afurjon Muxamedov. Toshkent viloyat chirchiq davlat pedagogika instituti – 5 yoshda	2
DOLZARB MASALA	
Rayxon Rasulova. Og'zaki va yozma nutq – komilik belgisi	
ILG'OR PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR	
Feruza Murodova. Maktab adabiyot darslarida hikoya janri o'qitish texnologiyasi	7
Sarvinov Berdiyeva. O'quvchilarda matn bilan ishlash va tahlil qilish ko'nikmasini shakllantirishning pedagogik-psixologik omillari	8
Ruxsora Murodova. ona tili ta'limida nostonat testlardan foydalanish usullari	11
Tojixon Sabitova. Maqolalar badiyatiga doir	12
Sirdaryoxon O'tanova. Adabiy qahramonlar ruhiyati va tasvir musharakligi	14
TAHLIL	
Mohizar No'monova. Hamid Olimjon lirikasida epitetning semantik-stilistik xususiyatlari	16
Gulmira Komilova. Tilshunoslikda lingvokulturologiya	18
Nilufar Aqulova. O'tkir Hoshimov ijodida obraz yaratish mahorati	20
Umid Shermatova. Taqqaslashirilgan adabiyot ta'limida binar metodik usul	22
O'tkir Islomov, Gulzoda Bekmuratova. Madaniy nutq – behavo ma'naviy boylik	22
Adiba Davlatova. So'zning asl ma'nosi – shoirning asl dardi	24
Nodira Xoligova, Humoyun Umaraliyev. Komil inson masalasi – jamiyat masalasi	28
Iroda Xoligova. Hamza Hakimzoda niyozining dramalarida monologik nutqning o'rni	30
Nizomiddin Bozorov, Ulug'ov Chorfiyeva. Dramatik asarlarda makon, zamon va badiiy tilning komparativ qirralari	32
Bahorov Eshmanova. Ingliz va o'zbek maqollarning kognitiv-qiyosiy tahlili	34
Ziyoda Usmonova. Ta'lim tizimiga oid kutuzatish, tahlillar va takliflar	36
Gulshodaxon Tojiyeva. Abdulla Qodiriy va zamondoshlari ijodida ayollar obrazining musharakat jihatlari	38
Emina Achilova. O'tkir Hoshimovning "urushning so'ngi qurboni" hikoyasida psixologik tasvir	40
Musajon Tadjibayev. Germaniyatda psixologik talqin muammolari	42
TADQIQOT	
Hoshimjon Quchqorov. Tarjimon, tarjima va matn	44
Nafisa Rahmanova. Nizomiy va Navoiyning ota-o'g'il munosabatlari haqidagi qarashlari	46
Laylo Xasanova. Navoiy lirikasida obrazni ifoda etishda ritm va mazmun uyg'unligi	49
Arofotoy Muynidina. O'zbek milliy uyg'unlash adabiyoti vakillari ijodida muvashshah san'ati	51
Mohgul Mavlonova. "Farhod va Shirin" dostonida shopur obrazi talqini	53
Nizomiddin Bozorov, Mohira Hayitova. Samimiyatning teran badiiy ifodasi	55
Ra'no Xayrullayeva. O'quvchilar nutq madaniyatini takomillashtirish, nutqini o'stirish yo'llari va vazifalari	58
Nafisa Muratova. Maktabda tarixiy so'zlar mavzusini o'qitishning o'ziga xos usullari	60
Abdushukur Shofqorov. "O'zbek tilining to'g'ri lug'ati" dagi dialektal so'zlar	63
Rahmatilla Norbekov. Mung'lik qalbar kuchlisi	65
KICHIK TADQIQOT	
Qodirjon Mo'yidinov. Sud nutqi lektsiklasidagi o'zlashtirma so'zlar	67
Shahnoza Azimjonova. Akademik Naim Karimovning ijodkor portretini tarixiy jarayon zaminida o'rganish mahorati	69
Xosiyat Abdugahhorova. Mustaqil so'z turkumlarida antisemik munosabatlarning ifodalinishi	70
Dildora Yorbulova. Hamza hakimizda niyozining ashularida xotin-qizlar mavzusi	72
Aziza Avezova. Alisher Navoiy "turkiylar choseri" mi	73
Nodira Xoligova. Millat va jamiyatning badiiy in'ikosi	76
Hikmat Hikmatov. Adabiyot darsida yangi - xamsa" metodidan foydalanish usullari	78
Humoyun Umaraliyev. Hamza Hakimzoda Niyozining she'riyatida er va bilim talqini	80

TIL VA ADABIYOT

TA'LIMI

jurnali

ISSN 1691-2689

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining

Filologiya va Pedagogika fanlari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashridir.

ham o'lib ketgandan keyin, uning o'rni o'g'li Parvez o'rinbosar bo'ldi. Bu davlat unga yetmish otadan qolib kelayotganini y yaxshi bilardi. Bu o'tgan otalarning hammasi o'z farzandlariga mehribonlik bilan podshohlik taxtini topshirib ketganlar [2, 228].

Shahzoda Sheruya o'z johilligi, insofsizligi bilan otasidan qolishmaydi. *"Uchqun o'tga farzand bo'lganid, o'q uchi temirdan uzilib tushganiday, Xusravning ham o'g'li o'ziga o'xshash edi. U o'g'ildan otaning ta'bi xush emas edi. Otaning ham qiliqlari o'g'ilga yoqmas edi"*, - deb yozadi Navoiy [2, 281]. Xudbin, badxulq o'g'il Shiringa oshiqlik niqobi ostida otasini o'ldiradi: yovuz ota

yovuz o'g'ilning qo'liga halok bo'ladi. Bir vaqtlar Xusrav Farhodga zulm qilgan edi, davron uning boshiga o'zining qilichini soldi. U xalqning yalaridan qonlar oqizgan edi, o'zining qoni ham o'z jigarpasining qo'liga oqdi. Agar qotil gado bo'lsa ham, hukmdor bo'lsa ham, bari-bir, ishq shariatida "Qonga qondir" Xusrav va Sheruya qaytar dunyo qoidalarini unutib qo'yishgan edi.

Navoiyning Xusrav va Sheruya o'rtaqidagi fojiali nizoga katta e'tibor berishi bejiz emas. Bunday nizolar Navoiy yashagan davr uchun ham xos edi. Navoiy shoh va shahzodalar o'rtaqidagi nizolarni qoralaydi, ularni ahil bo'lishga chaqiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Navoiy Aliшер. Мукаммал асарлар тўплами: 20 томлик. Т. 8. Ҳамса: Фарҳод ва Ширин. –Т.: Фан, 1991, 554-6.
2. Navoiy Aliшер. Ҳамса. –Т.: Наврўз, 2019, 711-6.
3. Navoiy Aliшер. Мукаммал асарлар тўплами: 15 томлик. Т.14. Тарихи мулки Аҷам–Т.: Фан, 1967, 269-6.
4. Shayx Nizomiy Ganjaviy. Xusrav va Shirin. Jamol Kamol tarjimai-T., 2018, 435-6.
5. Низами Гяنجави. Хосров ва Ширин. Бақи, "Лидер ниярийлар", 2004, 392-сях.
6. Rahmanova N.A. Alisher Navoiyning "Farhod va Shirin" dostonidagi o'n go'zal qiz obrazining genezisi /Alisher Navoiy adabiy va ilmiy merosini o'rganish masalalari / – Toshkent. – 2021. – 528 b.

Laylo XASANOVA,

Chirchiq davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

NAVOIY LIRIKASIDA OBRAZNI IFODA ETISHDA RITM VA MAZMUN UYG'UNLIGI

Annotatsiya: ushbu maqolada Alisher Navoiy lirikasida ritm va mazmunning o'zaro uyg'unligi masalasi yoritilgan. Ritm tushunchasi va uning asar mazmunini, lirikada ifoda etilgan kechinmalarni, obrazlar ifoda etgan mazmunni yoritishdagi o'imi xususida fikr yuritilgan.

Kalit so'z: Alisher Navoiy, ritm, aruz, obraz, ramali musammani mahzuf, Hazaji musammani solim, mutaqoribi musammani solim, mujtassi musammani mahbuni mahzuf.

Annotation: This article discusses the harmony of rhythm and content in the lyrics of Alisher Navoi. The concept of rhythm and its role in illuminating the content of the work, experiences expressed in lyrics, content expressed in images are discussed.

Key words: Alisher Navoi, rhythm, aruz, image, ramali musammani mahzuf, Hazaji musammani solim, mutakoribi musammani solim, mujtassi musammani mahbuni mahzuf.

Аннотация: В данной статье рассматривается вопрос о гармонии ритма и содержания в лирике Алишера Навои. Обсуждается понятие ритма и его роль в освещении содержания произведения, переживаний, выраженных в лирике, содержания, выраженного образами.

Ключевые слова: Алишер Навои, ритм, аруз, образ, рамали мусаммани махзуф, Хазажли мусаммани салим, мутақороби мусаммани салим, муҷтасси мусаммани махбуни махзуф.

Sharq mumtoz she'riyatida shakl va mazmun bir-birga chambarchas bog'liq tushuncha sifatida talqin etiladi. Bu adabiyotshunoslikda o'rganilishi lozim bo'lgan muhim masalalardan biridir.

So'z obrazga nisbatan shakl, obraz esa matnga nisbatan shakliy xususiyatni o'zidan mujassam etadi. Shunga ko'ra, Navoiy devonlarini o'rgananimizda, tadqiqot ob'ektimiz bo'lgan "it" obraziga doir bir qancha masalalar va uning yechimiga doir ishlar amalga oshirildi. Ushbu obraz istifoda etilgan she'rlarni tahlil etganimizda, bir o'rinda ruboiy va muxammas (Navoiy

o'z g'azaliga taxmis bog'lagan), qolgan barcha o'rindalarda g'azal tarkibida qo'llanganiga guvoh bo'lamiz. Agar obrazning mazmunini yoritishda har bir janrning funksiyasini hisobga olgan holda tahlilga tortsak, masala mohiyatiga yana-da teranroq kirib borgan bo'lamiz, nazarimizda. Obrazning anglatgan mazmunini, unga ortilgan yukning salmog'ini o'chashda matnning ritmik hamda qo'fiya bilan bog'liq jihatlarini o'rganish alohida ahamiyat kasb etadi.

Ritm tushunchasi hamda uning mazmun bilan munosabati xususida bir qancha tadqiqotlar qilingan.¹ Ritm tushunchasi (vazn, qo'fiya radif) lirik asarlardagi shoir

kayfiyatini belgilovchi muhim omil ekanligi bilan qimmatga ega.

Navoiy lirikasidagi *it* obrazi qatnashgan she'riy satrlarni tahlil qilganimizda ko'pchilik o'rindlarda hazaj va ramal bahri vaznlari qo'llanilganligiga guvoh bo'ldik. Dilnavoz Yusufova "Alisher Navoiy 'Xamsasi' da ritm va mazmunning uyg'unligi" nomli monografiyasida cho'ziq va qisqa unillar xususida shunday fikr bildiradi: "she'rda uzun hijolarning ko'proq bo'lishi – voqeaning ulug'vorligi, harakatning salmoqdorligini ta'minlaydi; qisqa hijolarning ko'pligi esa harakatga tezlik, yengillik, o'ynoqlik bag'ishlaydi". Garchi bu fikrlar **gezamet** uchun aytilgan esa-da, uning bu xususiyatini aruz uchun ham biz bemalol tatbiq etishimiz mumkin. G'azalning yaratilishida va vaznning tanlanishi shoim-ing kayfiyatini o'zida ifoda etgan, deyish mumkin.

Ma'lumki, hazaji musammani solim, hazaji musammani musabbag', hazaji musammani, ramali musammani mahzud, ramali musammani **maqtu'** kabi vaznlar istifoda etilgan, agar biz D.Yusupovanning fikrlariga tayanigan holda cho'ziq bo'g'in ulug'vorlikni, hazinlikni ifoda etishini hisobga olsak, yuqorida ko'rsatilgan vazn turlarining ko'pchiligi cho'ziq bo'g'inlarning muayyan takrorining hosilasidir, deyish mumkin. Demak, *it* obrazi bilan bog'liq lirik she'rlar tasavvufiy oshiqona va rindona ruhda yaratilganligini hisobga olsak, undagi ruhni yuzaga keltirishda, ma'lum bir ritmi hosil qilishda bu vaznlar muhim vosita bo'lib xizmat qilgan.

"G'aroyibus sig'ar" asaridagi *it*ning nola-faryod chekish bilan bog'liq suyet chizig'i ostida yaratilgan g'azallarning vazni aniqlanganda, 6 ta she'rda 3 tasi ramali musammani mahzud(-v-) -v-| -v-| -v-|, bittasi hazaji musammani solimda (v-) -v-| -v-| -v-|, yana bittasi muta'qoribi musammani solimda (v-) -v-| -v-| -v-|, yana biri mujtassi musammani maxbuni mahzud (v-v-| v -v-| -v-v-| vv-) ekanini ayonlashadi.

Ma'lumki, ramali musammani mahzud dardli kuyning ohangini ifoda etuvchi vazn turi sifatida e'tirof etiladi.² Shunday ekan, oshig'likning sharti mahzunlikdir. Yor ishqiga yetolmagan oshiq (*it*)ning dardli nolasi shu tarzda ifoda etiladi.

Bor/dillari ahl/bo/bu/ men/ yig'lar/me/n o'zi ahl/vol li/ma/.

Ko'r/von/din /qol/g'a/n it/ yang'ilig/ki/ qillgay/! no/ la/lat/.

Ko'rinib turibdiki, baytni tahlil etmasakda, unda qo'llanilgan so'zlarning mazmuni uning kayfiyatini ko'rsatib turibdi, shu sababdan ham bu g'azalni biz hafif, mujtass singari o'ynoqi ko'tarinki kayfiyat baxsh etuvchi vaznlarga solib o'qiy olmaymiz, bu mantiqsizlikni keltirib chiqaradi, nazarimizda.

Yohud hazaji musammani solim nisbatan "og'irroq" vazn bo'lib, mahzun kayfiyatni ifoda etishda qo'llaniladi.

Ili/ far/yol/dil/ni/ yoq/mang/! ma/nga/ki/ xo'/yil/din/ um/re/!

Ulug'roq/ tin/ma/dim,/ ne/ navil'/i chek/kay/men/!

fi/g'on/ har/giz./!

Bu bayt nisbatan cho'ziqroq, nisbatan mahzunroq mazmun ifoda etadi. Bunda yanada yorqinroq tasavvur paydo bo'lishi uchun xalq dostonlariga kayfiyat va holatni ifoda etishda misralardagi bo'g'inlarning ko'p yoki kam ekanligi harakatning tez yoki sokinligidan darak beradi, deyilgan qoidani keltirish kifoya, nazarimizda. Masalan, 5-7 bo'g'inlari misralar jang maydonidagi botirlarning olishuvi, otarning yugurishini ifoda etishda qo'llanilsa, qahramonning o'y-hayollarini ifoda etishda 11 bo'g'inli misralardan foydalanishni ma'qul ko'rishadi. Demakki, misralardagi cho'ziq hijolarning ko'p bo'lishi asar kayfiyatini sokin va mahzun bo'lishini ta'minlab beradi.

It(oshig'likning nola chekishi o'z-o'zidan emas, chunki oh-nolaning zamirida og'riq-dard yotadi va uni, albat-ta, o'ynoqi ohang va ko'tarinki kayfiyat bilan ifoda etish mumkin emas.

Shartli ravishda mavzu doirasiga ajratganimizda yorning itlari barcha devonlarda ham ishing solmoqlik qismini tashkil etganiga guvoh bo'ldik, shunga ko'ra bu toifaga kiruvchi she'riy parchalarda vazn turlari quyidagicha ifoda etilganiga guvoh bo'ldik.

Takrorining ma'lum bo'ladi, bu guruhga kiruvchi she'rlar oshiqona yo'nalishda bitilgan va ko'p o'rindlarda hijronzoda oshiqning yorga yetisha olmay uning *iti* o'mida bo'lishga rozilik va orzu qilish holatlari misralar qatiga joylangan.

"G'aroyibus sig'ar" asaridagi 67 ta o'rinda keltirilgan g'azalning 31 tasi yorga bevoista aloqadordir. Tabiiyki, ramali musammani mahzud vazni asosiy o'rinda egallaydi. Birinchidan, bu vazn turkiy va forsiy she'riyat uchun keng qo'llaniladigan vazn turlaridan biri sifatida ko'p qo'llanilsa, boshqa tomondan Sharq, xususan, turkiy mumtoz she'riyatning asosini ishq va hijron motivi tashkil etadi. Uning ohangini ifoda etishda buyuk bir dardni tarannum etuvchi ritm asosiy o'rinda tutadi.

"Navodirush shabob" asaridagi 56 ta g'azalning 15 tasini tanni, ko'ngilni, bag'ini, qonini "to'ma" qilguvchi itlar tasviri tashkil etadi. Bunda ko'p turli vaznlardan foydalanilgan, bu turlicha mazmun va ruh ifoda etilganidan dalolat beradi. "Soching qorong'u tun" deb boshlanguvchi g'alazda shunday misra keltiriladi:

Ye/sun/ it/ing/! ju/ga/rin/ni/ u/zub/ u/zub/! ne/ga/ kim/!

Ke/sib/-ke/sib/ qo/shi/ga/ tash/la/mog'/li/q er/ma/ sa/dab/!.

Taqte'si: v-v-| vv-| v-v-| vv-| Mujtassi: musammani maxbuni mahzud vaznida bitilgan.

Taqte'dan ham ko'rinib turibdiki, bu vazn ancha o'ynoqi va yengil ohangga ega. Bunda oshiqning hajrdagi qiyinchi emas, balki ma'shuqaning marhamatidan umidvorlik holati va unga iltifotining bir ko'rinishi sifatida ifoda etilgan.

Bunda nisbatan vazn og'ir, kayfiyat tushkun. Bu shuni ko'rsatadiki, garchi bu ham to'ma qilguvchi itlar mavzusi ichida bo'lsa-da, unda ifoda etilgan mazmun

vazn yordamida o'zgargan, o'zgacha kayfiyat yaratilgan.

G'azallarining qolgan qismlari an'anaviy ramali musammani mahzuf vaznida bitilgan. Bu vaznning o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, bundagi ohang nisbatan sokin va dardchil. Mazmunni ifoda etishda ushbu omil yetakchi vositalardan biri sifatida ahamiyatga egadir. Ushbu bayt misolida yuqorida keltirilgan baytlar bilan mazmunni jihatdan farqlanishi va unda vaznning ahamiyati alohida ekanligi ko'zga tashlanadi.

Ko'yi/da/ it/llar/ ulzush/ti/llar/Na/voiy/ /xas/ta/ni/

Kim/, e/mas /zo/llir/ki/, jis/mi/ qay/da/, bo/shi/ qay/da/dur/.

Mazmuni: Ko'chasida Navoiy xastani itlar uzishti-lar(tishladilar), boshi qayda, jismi qayda zohir emas.

Mazmunni qaraganda, bunda o'ynoqlik vazndan foydalanib bo'lmagiligi yaqqol ko'zga tashlanadi. Mazmunni shu tarzda ifoda etish muayyan ritmni hosil qilishda ishtirok etadi.

Mumtoz she'riyatda radif, asosan, qofiya ilmi tarkibida o'rganilgan. She'rshunoslikka doir manbalarda keltirilishicha, radif fors(ajam) she'riyatiga xos bo'lib, arablarda qo'llanilmagan. "O'rta asrlik she'rshunoslar radifning she'riy mazmunini ifodalashdagi ahamiyatini yaxshi anglaganlar, ularning ta'kidlashlaricha, radif bayt bilan shu darajada bog'langan bo'lishi kerak ediki, uning bayt tarkibidan olib tashlanishi she'r mazmuniga putur yetkazardi."

Alisher Navoiyning "Favoyidul kibar" devonida 177 o'rindan joy olgan g'azali "qilur itlar" radifi bilan keltiriladi. G'azal 7 baytdan iborat. **Vazni:** mujtassi musammani maxbuni maqtu'i musabbag'. **Taqte'si:** v-v-| vv-| v-v-| - - |. Vaznning o'ynoqligi va tez o'qishga moyilligi Shoir kayfiyatini ifoda etishga xizmat qiladi.

Ijtimoiy ruhda yaratilgan g'azal bo'lib, unda lirik qahramon zamonning notavon, nokas kishilaridan yozg'ira-

di. Ularning qilayotgan "amallari" shoirning qalbini larzaga soladi. Shu kayfiyat ritmning muhim vositalaridan bo'lgan vaznda ham, radifda ham o'z aksini topadi. Bu g'azal boshdan-oxir kinoya asosiga qurilgan.

Xulosa qilib aytganda, it obrazining mazmunini yanada teranroq anglashda va ifoda etilgan kayfiyatni tushinishda ritm hosil qiluvchi vositalar muhim ahamiyat kasb etadi. Aruz vaznidagi ramal, hazaj singari vaznlar ritmni nisbatan sokin, g'amli va og'ir kayfiyatni ifoda etishga xizmat qilgan. Bunda, asosan, oshiqning hijron azobi itlar(nafs)ning qarshilik qilishi yohud it o'mida bo'la olmaganidan shikoyat tarzida fikrlar keltiriladi.

Mujtass, muzore' kabi o'ynoqlik vaznlar oshiqda nisbatan yor vaslidan umidvorlik kayfiyatida yozilgan g'azallarda qo'llanilgan. Bu shuni ko'rsatadiki, it obraziga mazmun yuklashda nafaqat badiiy tasvir vositalar, balki ritmik xususiyatlar ham alohida ahamiyat kasb etadi. Shu kabi ritmik vositalardan yana biri radifdir. Uning muhim xususiyatlardan biri mazmunning mag'izini ifoda etishda qo'l kelishidir. Radifda shoir o'zi ifoda etmoqchi bo'lgan fikrning kalit so'zini berishga harakat qiladi. Natijada, fikr ta'sirchan va salmoqdor bo'lishiga erishadi.

Demak, ritmik vositalar nafaqat asarning shakli jihatdan ko'rkamligini balki, ma'naviy tomondan ham salmoqdorligini ta'minlashga xizmat qiluvchi vositalardir.

It obrazining mazmun-mohiyatini yoritishda hamda o'quvchiga baytni ta'sirchan yetkazishda muhim ahamiyatga egadir.

Ko'rinadiki, badiiy obrazni mohiyatini ochishda badiiy san'atlar va uni obraz bilan munosabatini aniqlash zarur hodisalardan sanaladi.

It obrazi bilan bog'liq holatda qo'llanilgan tashbeh san'ati orqali obrazga muayyan ma'noda badiiy-estetik yuk ortilgan. Natijada, mazmun teranlashib, o'quvchining ruhiy lazzat va zavq olishiga xizmat qilish asos bo'lgan.

Arofatey MUYDINOVA,

Chirchiq davlat pedagogika instituti,

O'zbek adabiyotshunosligi kafedrasida o'qituvchisi

O'ZBEK MILLIY UYG'ONISH ADABIYOTI VAKILLARI IJODIDA MUVASHSHAH SAN'ATI

Annotatsiya. Maqolada o'zbek milliy uyg'onish adabiyoti vakillari ijodidagi muvashshah-g'azallar haqida

Annotation. the article talks about the muvashshah-Gazals in the work of representatives of the Uzbek nation-

Аннотация. В статье рассказывается о мувашшах-газалах в творчестве представителей узбекской